

Onlangs kwam mij een werkje in handen, getiteld: „De Wereld zonder God.“ De ondertitel is: „Een nieuwe catechismus“. De vertaler — de nu overleden Domela Nieuwenhuis — zegt er van: „Het is bestemd om de huisvriend te worden van menig gezin. Rijst er een vraag, fluks den catechismus opgeslagen, deze zal u een antwoord geven, meesters zoo afdoend en leerzaam, dat men er tevreden mee zal zijn.“ De schrijver zelf dient het aan als „bestemd voor mannen, vrouwen en kinderen, ter vervanging van de oude catechismussen, die naar de rommelkamer zijn gegaan.“

Op de vraag: „Vinden wij in het Oude Testament een enkele intellectuele of zedelijke waarheid van groot belang?“ luidt het kortweg: „Nee.“ „Wordt de Bijbel nog ergens vereerd als een onfeilbaar gezag?“ zoo luidt eene andere vraag, om aldus beantwoord te worden: „Alleen onder minder beschaafde personen.“ In dezen trant gaat de nieuwe catechismus voort, alleen over troost in leven en sterven spreekt hij niet.

Op eene vergadering der anti-kerkbeweging in Duitschland, 8 Dec. 1919 gehouden, sprak zekere Dr. Zeppler over het gevaar, dat den kinderen dreigt door het godsdienstonderricht. Hij sloeg voor zich tot de kinderen te wenden met kleine geschriftjes, waarin zij werden ingelicht over de leugens van het godsdienstonderricht.

Ook in ons land tracht men zich op de jeugd te werpen en bootst daartoe de Zondagsschool na. Te 's-Gravenhage is ten vorigen jare een soort van bolsjewistische Zondagsschool opgericht, waar kinderen van tien jaar en ouder door revolutionaire studenten werden onderwezen in de leer van het bolsjewisme. 't Is eene poging op kleine schaal — mogelijk sedert dien mislukt — maar toch een teken des tijds.

Voorzover wij uit de berichten kunnen opmaken, is in Rusland, onder leiding van den Volkscommissaris van Onderwijs Lunat Scharski een volledig stelsel van staatsopvoeding ingevoerd. Vreeselijke werkelijkheid, door Da Costa voorzien in zijn „Vrijheid“:

Dooft met ijdele praal van klanken:
De goddelijke waarheidsspraken,
In 't argeloze hart der jeugd.

Op grond van dit alles mag ook voor de Zondagsschool worden overgenomen, wat van de kerk is gezegd: „Onze tijd stelt haar steeds voor het probleem, hoe zij degenen, die van het christendom afsterven, zal bereiken?“

Is hiertoe nu reformatie van het Zondagsschool-onderwijs noodig?

Deze vraag is bevestigend beantwoord door den Engelschman George Hamilton Archibald. Men heeft hem zelfs den naam gegeven van: de hervormer der Zondagsschool. Zijne methode is hier te lande bekend onder den naam van: „De West-Hill Zondagsschoolmethode“, zoo genoemd naar de opleidingschool West-Hill bij Birmingham. Ook in Nederland wordt in de maand Juli eene vierweekse cursus gehouden te Maarssen, waar reeds vier jaar een kinderkapel bestaat, geheel volgens Engelsch model ingericht. In een brochure „Wat wil de West-Hill Zondagsschoolmethode?“ geschreven door de leidster M. van Voorst van Beest en uitgegeven door de West-Hill vereniging wordt deze methode gepropageerd. Evenzoo geschiedt dit in de maandbladen „Onze Kleintjes“ en „Oudere Kinderen“, uitgave Drukkerij „Floralia“ te Assen. Eenzelfde hervorming, als hierin voorgestaan, is bepleit in het boek: „Wijding in de Kinderkerk“ van Mej. M. van Woensel Kooij. Reeds is het een en ander over deze methode geschreven. Zij schijnt mij echter in onze gereformeerde kringen niet zoo overbekend, dat eene uitzetting en beoordeeling in „De Reformatie“ niet op haar plaats zou zijn.

N. B.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.
Wat leest ons Christenvolk?

IV.

Op zichzelf is het verschijnsel, dat de heden-dagsche christen zonder gemoedsbezwaar de ontspanningsliteratuur van Dickens, Van Lennep, Schimmelpenninck, verslindt als koek, vrij onbelangrijk en onschuldig, maar als ge het bekijkt in verband met de richting, waarin heel het positieve christendom groeit, is het uiterst leerzaam en gewichtig.

Het christendom is, globaal genomen, het puriteinsche christendom van vroeger niet meer. Het loopt in andere schoenen, het draagt een ander kleed, kort gezegd: de witte das is afgedaan.

Er zijn er zelfs, die durven spotten van „een jolig christendom.“

Nu, tot joligheid ontwaardde het eertijds soliede christendom nog niet, maar zeker is, dat de „cultuur“ er aardig vat op heeft gekregen.

Ten deele is dit niet de wil der menschen, maar de leiding der geschiedenis geweest: het lot!

Een goede vijftig jaar geleden werd de kring der orthodoxe christenen (ik denk speciaal aan het milieu der afgescheidenen), hoofdzakelijk gevormd door uiterst kleine luiden: arbeiders, dienst-

boden, naaisters met de neepjesmuts. De vertegenwoordigers van den gegoeden middenstand en van de klasse der z.g. „intellectuelen“, waren zeldzaam. In de groote steden leefden de „fijnen“ stil verscholen, hun kerkjes stonden klein en smal op achtergrachtjes door de groote huizen overschaduwd.

Het groote, drukke wereldleven golfde aan het „arm en ellendig“ volk, dat God zich deed overblijven, invloedloos voorbij.

Maar het kleine clubje groeide uit, het wies omhoog, met de Doleantie vooral brak een nieuw tijdperk, ook van uitwendige glorie, aan. De „fijnen“ kwamen uit den hoek, in de „nachtschool“ straalde licht. Op maatschappelijk gebied traden vele „Gereformeerden“ vooran, de „intellectuelen“ onder hen waren geen zeldzame typen meer, de „dompers“, die vroeger den caricaturist tot dankbaar model hadden gediend, waren in den uiterlijken levensvorm der beschaving van het wereldsch publiek nauwelijks meer te onderscheiden.

Hoe zou men het isolement nog langer handhaven, waar de orthodoxe broeders mee den toon aangaven in de pers, op de beurs, achter de ministerstafel?

Aanvankelijk schuchter, maar allengs vrijmoedig, strekte de eertijds stijve, steile, vrome nu zijn hand uit naar vele dingen, die eertijds verbannen waren als „wereldsch“ genot. Men zag de strenge christenen hun intocht doen in de concertzaal en 's zomers zwierf, wie het betalen kon, naar buiten, naar zee, naar den Rijn en Zwitserland, om daar ook Zondags, in een hotel te wonen en te genieten van het leven.

Men durfde ontspanningen aan, waartegen in oude tijden van de kansels werd gewaarschuwd, en die door het vrome volk als zondig wandelen op „den breeden weg“ werden veroordeeld en geschuwd.

Het kon niet anders, of deze verandering in verhouding tot „de wereld“ bracht ook een markante ommekeer in de letterkundige opvattingen en gewoonten.

In de tijden van Olim was de keur zoo streng, dat in het christelijk gezin geen ander boek dan het positief-stichtelijke werd geduld. Het was niet genoeg, dat het boek geen aanstoot gaf, neen, het moest een beslist geestelijk opbouwend karakter dragen. De ziel moest er baat bij hebben, anders was elke tijd aan literatuur besteed, verloren tijd.

Misschien is de verandering in verhouding begonnen, althans het eerst duidelijk gebleken, ten opzichte van de pers-periodiek.

De menschen, die maatschappelijk iets in de melk te brokkelen hadden, hadden aan een pover provinciaal weekbladje, zelfs aan „De Standaard“ niet genoeg. De groote liberale dagbladen, „N. R. Courant“ en „Handelsblad“, deden hun intocht in het christelijk gezin.

Dat was al heel andere literatuur, bij name in de feuilletons, dan van Van der Groe en Smytegelt.

En wie een portefeuille had, en „op de hoogte“ wilde blijven, kon toch „De Gids“ niet ongelezen laten, en in „De Gids“ las de christen een taal, die, ook in den soliedien tijd, ietwat anders klonk dan de sprake, die van Comrie en Erskine uitging.

Feitelijk was met dezen geleidelijken overgang van het puur stichtelijke naar het algemeen beschavende of alleen vermakende element het puriteinsche ascetisch beginsel van zijn vrome glorie beroofd en in zijn sterkte gebroken.

De deur was van het nachtslot en Van der Groe geen alleenheerscher meer in de calvinistische huiskamer.

Ook al ware de revolutionair-letterkundige beweging van '80, met zijn gigantische aanvallen op een veronderde wereld, uitgebleven, ook al zouden Couperus en Quérido met hun magistrale werken nimmer het Nederlandsche volk in al zijn rangen en lagen, ook in de conservatief-christelijke kringen, hebben opgeschrikt en bekoord, dan toch zou het oude puritanisme zijn macht over de zielen op het gebied der letterkunde hebben verloren.

Ik laat daar, dat de vrome lezer Van Oltmans en Van Lennep bij zijn lectuur nu en dan een ijdel woord, zelfs het misbruik van Gods naam, moest verduwen, hoofdzak was, dat hij door den roman een wereld werd binnengeleid, waarvan hij zich tot dusver afzijdig had gehouden.

Werd zelfs niet in de populaire, en schier in ieder christelijk gezin geïntroduceerde Camera, het door de Puriteinen gevloekte kaartspel als een onschuldige uitspanning beschreven?

Moesten de wangen niet gloeien en de oogen niet schitteren bij het geweldig avontuurlijk gebeuren in „De Schaapherder“ en „De Roos van Dekana“? En moesten de harten der jongeluidjes niet onstuimig gaan kloppen bij het lezen van de prachtige liefdesontkenningen en liefdesverwikkelingen in „Sintje Semeynsz“ en „Ferdinand Huyck“?

Zeker, 't was alles heel fatsoenlijk, nergens grof realistisch, gelijk in de ouderwetse tooneeldranken kreeg de deugd aan 't einde behoorlijk haar loon, werden alle Judas-verraders en schurken in hun hand smadelijk weggezonden, ook moet erkend, dat de enkele boeken, waarin gewaagde passages voorkwamen, die het zedelijk gevoel zouden kunnen beledigen, als b.v. „Klaasje Zevenster“ en „Dide-wijde“, met een zekere huivering werden ter zijde

gelegd, maar de ommekeer, de omwenteling in de zielkundige gesteldheid der Puriteinen was er, ze was principieel, en daarom in de gevolgen veel ernstiger, dan toen door de argeloze broeders zelve kon worden vermoed.

Er was gekomen een verandering in oriëntering ten opzichte van de heele cultuur.

En de tegenstelling tusschen het isolement van weleer en de vrijheid van thans, laat zich niet beter in beeld brengen, dan naast elkander te plaatsen: Van Lennep en Van der Groe, Jules Verne en Smytegelt.

Toen kwam de Moderne Letterkunde als een geheel nieuwe fase in het cultuurleven van stil-Nederland.

Een aardbeving in de polders.
Donder uit een open hemel.

Het heeft lang geduurd eer men in christelijke kringen zich de betekenis dezer beweging als een, ten deele gewettigde, revolutionaire cultuurbeweging bewust werd.

Aanvankelijk werd er, en waarlijk niet door de Puriteinen alleen, gespot met de nieuwe impressionistische taal, die deed denken aan een wazigen ochtendnevel, en ook getoond tegen het rauw gebruik van termen, waarbij zelfs een Bredero en Cats zouden hebben gebloed, maar men verstond aanvankelijk niet, dat deze nieuwe literatuur van een nieuwe strooming in de geschiedenis der Nederlandsche beschaving het uitvloeisel was, en dus een nieuw tijdperk aankondigde in het geestesleven van ons volk.

Er was wel, zeer ten deele, een bewondering voor het mooie in de nieuwe kunst, en ook, meer algemeen, een afgrijzen en verweer tegen het onfatsoenlijke in de uitingen dezer kunst, maar de filosofie, de wereldbeschouwing, waarvan deze literatuur het product en teken was, heeft men niet terstond in haar groote werking gevoeld en doorgrond.

B. W.

AAN EEN JONGEREN TIJDGENOOT.

No. II.

MASKERS AF!

Utrecht, 22 Oct. 1920.

Amice,

M'n vorige brief heeft in Bergopwaarts eenig stof opgejaagd. En de Zeeuwache Leeuw heeft tegen me gebruld. Wat ik uit de polemiek van wijlen Ds. Sikkels tegen de Ethischen aanhaalde, deed Ds. Netelenbos schrijven: „Bah!“

Nu kunnen de smaken verschillen.

In de Theologische Studiën, 1904, blz. 440 schreef W. Lamers van Sikkels boek „Troost mijn volk“: „Dat „de Ethische richting“ hier wordt aangevallen en afgemaakt spreekt vanzelf. Het „Ethische bod aan het ongelooft“ is natuurlijk verschrikkelijk. Maar dat behoort ons niet te veront-rusten. Erger is dat hier onreine appels worden geboden op vuile schalen. Tot in de titels der hoofdstukken spreekt de zinnelijkheid, waarmede de stijl van dit boek is doortrokken. Ik wijs alleen op II, 342, en heb allerminst lust een lange lijst van onkiesche uitdrukkingen te herhalen. Men late deze twee deelen niet slingeren in de huiskamer. Want er is een aan alle psychiaters maar al te bekend verband tusschen zekere afdwalingen van het religieuze en van het normaal-sexuele leven.“

Waarschijnlijk vindt Ds. Netelenbos zoo'n lage verdachtmaking van ethische zijde fijn; maar hiervan zeg ik nu juist: „Bah!“

En evenzoo zeg ik „Bah!“ als ik in Bergopwaarts van C. W. Coolma stukjes lees als „Om de eere Gods“ (no. 48); want de toon van die stukjes „is er een, die in een Christelijk blad niet thuis behoort“ (no. 49). En ik wensch er het mijne toe bij te dragen, dat De Reformatie, ook wat den toon betreft, zich van „Bergopwaarts“ gunstig blijve onderscheiden.

Intusschen voldoe ik gaarne aan uw verzoek om de geïmprimeerde woorden van Ds. Sikkels nader toe te lichten.

't Was in Hollands Kerkblad van 19 Nov. 1898, dat hij Dr. Gerretsen beschuldigde van verdraging van het Evangelie en van verijdeling van het kruis van Christus, omdat deze de belijdenis der verzoening als voldoening aan de strafschende gerechtigheid Gods door het lijden en sterven van den Zoon van God verwierp, en dat lijden en sterven van den Heere Jezus Christus als de verdienende oorzaak van de vergeving der zonden niet erkende. In plaats echter van daar nu ook openlijk en ridderlijk voor uit te komen, redde Dr. Gerretsen den schijn, met de verzekering, dat hij wel aan de strafschende gerechtigheid Gods geloofde. Uit een nadere verklaring bleek evenwel, dat hij die strafschende gerechtigheid Gods niet vond in het bloed des Lams, maar... in de bekeering. Welnu, toen Dr. Gerretsen aldus den schijn aan-nam van te gelooven wat hij inderdaad verwierp, en wegreep voor zijn eigen overtuiging, noemde Ds. Sikkels dit een bedriegen van de onkundigen, en schreef hij, „dat de ethische richting ook zedelijk laag staat, wanneer zij in dezen den gruwel van haar ongelooft door bedrog bedekt.“

Nu waren dit zeker krasse woorden; maar toch